

TOVE JANSSON

lusten att skapa och leva

GÖTEBORGS KONSTMUSEUM 11 FEB – 21 MAJ 2017

SKOLMATERIAL

Åk 5-9

Med detta material kan du bli närmare bekant med Tove Jansson och hennes konst. Korta texter ger inblickar i hennes liv och skapande. Till varje avsnitt hör övningar att arbeta med enskilt, i par eller i mindre grupper. De flesta av övningarna kan göras antingen i utställningen eller i klassrummet. I övningarna tränas bildtolkning, muntlig och skriftlig framställning, diskussion och argumentation, gestaltning i bild samt ordförråd.

De olika ord-övningarna lämpar sig även för elever med svenska som andra språk samt SFI.

Välkommen att besöka utställningen! Printa ut Skolmaterial och ta med det, skrivunderlägg finns att låna i receptionen. Tänk på att det inte är tillåtet att fotografera i utställningen eller att röra några konstverk.

För information om öppettider mm:
www.goteborgskonstmuseum.se
www.museilektioner.se

INNEHÅLL

Den unga konstnären

Introduktionstext

- 1: Förklara orden
- 2: Bilden berättar något om personen
- 3: Låt personen på bilden tala
- 4: Behärskar du konstorden?

Tiden kring andra världskriget

Introduktionstext

- 5: Vad hittar du i bilden?
- 6: Träna ditt ordförråd
- 7: Humorn som vapen
- 8: Familj

Staden och havet

Introduktionstext

- 9: Havet

Tove Jansson – kvinna och konstnär

Introduktionstext

- 10: Tove Janssons ord
- 11: Leta känslor

Muminvärlden

Introduktionstext

- 12: Min favoritmuminfigur
- 13: En bra barnbok
- 14: Egna repliker till en muminserie

Avslutningsvis

- 15: En bild du minns

Teckenförklaring: I utställningen I klassrummet

TOVE JANSSON LUSTEN ATT SKAPA OCH LEVA

Tove Jansson (1914–2001) föddes för drygt hundra år sedan i en konstnärsfamilj: pappa Viktor (Faffan) var en finländsk skulptör, mamma Signe var född Hammarsten och kallades Ham. Hon var en erkänd tecknare och illustratör från Sverige. Familjen talade finlandssvenska. De bodde i Helsingfors i Finland men tillbringade somrarna i Pellinge skärgård, 8 mil österut. Pellinge blev en mycket kär trakt för Tove Jansson genom hela livet.

Tove Jansson var verksam inom många områden: som illustratör, barnboksförfattare, romanförfattare, scenograf, muralmålare, serietecknare, skämttecknare och konstnär. Hon var en genial historieberättare i både text och bild. I utställningen får vi lära känna bildkonstnären Tove Jansson. För henne själv var rollen som konstnär viktigast även om hon är mest känd för sina muminfigurer.

Uppgift 1: Förklara orden

Arbeta två och två. Förklara vartannat ord, utan att säga själva ordet. Om någon av er kör fast vid ett ord kan ni hjälpas åt att förklara det ordet!

skulptör
målare
teckning
skiss

barnboksförfattare
skämttecknare
målning
museum

DEN UNGA KONSTNÄREN

Tove Jansson präglades av sin uppväxt i en konstnärsfamilj och började tidigt teckna. Hon började redan som ung sälja sina illustrationer och bidrog till familjens försörjning eftersom föräldrarnas inkomster var oregelbundna. Hon ställde stora krav på sig själv och strävade efter perfektion. Men hon älskade också sitt arbete.

Tove Jansson trivdes inte i skolan och fick lov att sluta när hon hade fyllt sexton år. Sedan reste hon till sin morbror i Stockholm där hon studerade konst i två år vid Tekniska skolan (dagens Konstfack), där hennes mamma tidigare gått. Åren 1933–36 var hon tillbaka i Helsingfors och studerade måleri vid Finska Konstföreningens ritskola, där hennes pappa hade studerat. Under en period bodde Tove Jansson i Paris.

Tove Jansson, *Rökande flicka* (Självporträtt), 1940, oljemålning, 55×49 cm, privatsamling. Bild: Finlands Nationalgalleri/Yehia Eweis, © Tove Janssons dödsbo.

Uppgift 2:

Bilden berättar något om personen

- Titta på Tove Janssons målning *Rökande flicka* och diskutera den i mindre grupper:
Vilken bild har konstnären velat ge av sig själv? Vad är det för stämning i bilden? Hur är den uppbyggd?
- Fundera över hurdant självporträtt du själv skulle göra.
Vad skulle du ha på dig, vilken miljö skulle du vara i och i vilken typ av belysning? Vilka föremål skulle finnas på bilden? Vad vill du berätta om dig själv och den du är med hjälp av bilden? Skulle du publicera den, och i så fall var? Berätta för varandra. Kanske vill du göra en skiss eller ta ett foto (fotografering är inte tillåten i utställningen men i andra rum på museet går det bra!).
- Gör ditt självporträtt genom att teckna, måla eller fotografera. Använd dina idéer från uppgift B.

Uppgift 3:

Låt personen på bilden tala

Välj det självporträtt i utställningen som du tycker är mest intressant. Titta på bilden och fundera på hur du tycker att Tove Jansson framstår: är hon självsäker, kaxig, ensam, blyg eller någonting annat? Vad skulle hon säga om hon kunde prata? Skriv hennes replik i jagform på ett papper. Gå sedan igenom alla självporträtt tillsammans i gruppen och läs högt de repliker som skrivits om dem. Jämför vilka tankar som samma bilder väckt hos olika personer, liknar de varandra eller är de olika?

Uppgift 4:

Behärskar du konsttermerna?

Varje område har sina specialord – termer – så också konsten. Beskriv orden utan att säga dem.

ateljé	konstverk
konstmuseum	illustratör
oljemålning	teckning
muralmålning	satirteckning
utställning	

TIDEN KRING ANDRA VÄRLDSKRIGET

En stor del av Tove Janssons målningar föreställer platser, människor eller vyer som var bekanta för henne. Hon målade både hemma i Helsingfors och under sina utlandsresor. I sina stilleben studerade Tove Jansson måleriets grundproblematik: samspelet mellan ljus, färg och form. Det går ofta att se spår av enskilda penseldrag i målningarna. Det viktiga var inte detaljer, naturtrogenhet och en jämn yta som i äldre tiders måleri. Detta delade hon med många samtida konstnärer.

I utställningen visas stilleben – en uppställning av föremål – framför allt från 1930- och 40-talet. Stilleben och interiörer var populära motiv då, som många människor köpte till sina egna hem. Konsthandeln var förvånansvärt livlig under andra världskriget i början av 1940-talet. Köparna antog att konst skulle behålla sitt värde även om pengarnas värde varierade. Målningar och andra värdeföremål kunde också bytas till andra saker, till och med till mat.

Nature morte är ett annat ord för stilleben.

Tove Jansson, *Nature morte med öppen dörr*, 1945, oljemålning, 82×66 cm, Konstmuseet Ateneum (sal 12). Bild: Finlands Nationalgalleri/Hannu Aaltonen. © Tove Janssons dödsbo.

Uppgift 5: Vad bittar du i bilden?

Detta stilleben från 1945 är dekorativt målat, och det innehåller flera detaljer som Tove Jansson gärna målade.

- Titta noga på bilden. Skriv en lista över vad du ser i bilden, både föremål, former och färger. Föreställ dig sedan att du själv skulle vara på den plats där bilden är gjord. Vad skulle du höra, känna lukten av, se?
- Titta på andra stilleben och interiörer på utställningen. Hittar du samma saker i dem som i den här målningen? Hittar du motiv eller detaljer som Tove Jansson verkade tycka om att måla? Jämför resultaten i mindre grupper.

Uppgift 6: Träna ditt ordförråd

Para ihop rätt ord med rätt förklaring

interiör	målning som föreställer föremål och liknande
stilleben	små delar av en större helhet
dekorativ	inomhusmiljö, insidan av ett hus
detaljer	målning som föreställer föremål och liknande
nature morte	smyckande, prydlig, kan vara yttlig

En politisk satirteckning vill väcka uppmärksamhet och framställer ofta en företeelse eller person på ett skrattretande sätt. Målet är att påverka människors åsikter.

I Finland ägde först vinterkriget rum (1939–40) och sedan fortsättningskriget (1941–44). Då förbjöd censuren vissa åsiktsyttringar. I Tove Janssons vänkrets fanns det många personer som ändå vågade säga vad de tyckte om kriget, politiken, Finlands regeringssätt och om utländska företeelser och personer. Tove Jansson gjorde själv en stor mängd illustrationer till den politiska tidskriften *Garm*. Tidningen ifrågasatte staternas inrikes- och utrikespolitik. Jansson signerade bilderna, även dem som förlöjligade hennes tids diktatorer Josef Stalin och Adolf Hitler, vilket kunde ha försatt henne i fara.

Tove Jansson, *Illustration i tidningen Garm No 10 1938*, privatsamling. Bild: Finlands Nationalgalleri/Jenni Nurminen, © Tove Janssons dödsbo.

Uppgift 7: Humorn som vapen

- Titta på Tove Janssons illustration i *Garm* från år 1938. Bilden föreställer Tysklands ledare Adolf Hitler och två andra personer. Vad är det som gör denna bild till en politisk satir?
- Vilken aktuell händelse eller orättvisa skulle du själv vilja kommentera? Vilka åsikter skulle du vilja påverka? Planera en bild som tar ställning – vilka delar skulle bilden bestå av? Var och hur skulle du vilja publicera den?
- Gör en bild utifrån dina idéer i uppgift B och var lika modig som Tove Jansson var på sin tid!

Familjen föreställer Tove Janssons familj. Från vänster till höger: mamma Signe Hammarsten-Jansson (1882–1970), brodern Lars (1926–2000), Tove (1914–2001), brodern Per Olov (1920–) samt pappa Viktor Jansson (1886–1958). Tove Jansson hade ett speciellt nära förhållande till sin mor. Fadern var mer reserverad och det sägs att han tyngdes av svåra erfarenheter från inbördeskriget 1918. Tove Jansson hade god kontakt med familjen och hon samarbetade med sina bröder även som vuxen: yngste brodern Lars var också författare och hjälpte Tove att göra muminserier, mellanbrodern Per Olov var fotograf och tog en mängd fotografier för Tove Janssons räkning. Denna målning är gjord när andra världskriget pågick i Finland.

Tove Jansson: *Familjen*, 1942, oljemålning, 89×116 cm, privatsamling. Bild: Finlands Nationalgalleri/Yehia Eweis, © Tove Jansson dödsbo.

Uppgift 8: *Familj*

Titta noga på målningen *Familjen*.

- A. Vad hittar du i målningen som berättar om kriget? Varför tror du att just detta ingår i målningen?
- B. Beskriv familjen: vad berättar personernas kroppsställning, blickar och kläder om dem och deras inbördes förhållande?
- C. Dela in er i grupper med fem personer i varje grupp, lika många som i målningen *Familjen*. Fördela rollerna: var och en representerar en av målningens personer. Sedan skriver var och en ner "sin egen" persons tankar på ett papper: 3–4 meningar i jag-form. Var och en läser upp alla sina meningar eller den viktigaste av dem. På så sätt går ni igenom alla personer på målningen. Diskutera upplevelsen av målningen nu. Har ni lärt känna den bättre?

STADEN OCH HAVET

Pappan kom fram till bränningen och stannade i sandkanten. Där vandrade hans båt förbi i våg på våg, fräsande och överdådigt, lugnt och våldsamt. Pappan slötade ut alla sina funderingar, han bara levde belt och hållet, från svansspetsen ända ut i öronen.

Ur Pappan och havet, 1965

Tove Jansson bodde i hela sitt liv i Helsingfors i Finland men reste mycket i Europa för att se och uppleva konst. Somrarna tillbringade hon alltid i skärgården. Där hade hon också en egen ö, Klovharun. Ön är liten och karg och utsatt för väder och vind. Stormande hav och skärgårdsmotiv är en viktig del i muminberättelserna.

Tove Jansson och Tuulikki Pietilä förtöjer båten vid Klovharuns strand. Konstgrafikern Tuulikki Pietilä var Tove Janssons livskamrat under flera årtionden fram till Tove Janssons död. Bild: © Per Olov Jansson

Tove Jansson, *Abstrakt hav*, 1963, olja, 73×100 cm, privatsamling. Foto: Finlands Nationalgalleri/Hannu Aaltonen, © Tove Janssons dödsbo.

Uppgift 9: Havet

- A. Titta på målningen *Abstrakt hav* från 1963. Ser havet lugnt eller stormigt ut? Vad är det som ger det intrycket? Titta på sådant som komposition, färgval och penseldrag. Hur kunde hon ha målat för att ge motsatt effekt? Diskutera!
- B. Vad tror du ordet abstrakt betyder? Ta reda på mer om abstrakt konst!

TOVE JANSSON KVINNA OCH KONSTNÄR

Jag tror inte det är roligt att vara berömd, förklarade Foxaren. Kanske i början men sen känns det alldeles vanligt och till slut mår man bara illa av det. Som att åka karusell.

Ur Muminpappans bravader

Tove Jansson hoppades att hon framför allt skulle bli känd som konstnär. Ändå är det för muminfigurerna hon blivit världsberömd. Muminfigurerna finns som bilderböcker, romaner, målningar, stora väggmålningar, serier, affischer, animerade filmer samt mumiberättelser anpassade för teatern.

När Tove Jansson inledde sin karriär var det svårare för en kvinna än för en man att bli en erkänd konstnär. Att som ung kvinna resa ensam på olika håll i Europa var också ovanligt. För Jansson var frihet och självständighet alltid viktigast.

Teaterregissören Vivica Bandler var god vän med Tove Jansson livet ut och en viktig arbetskamrat. Under slutet av 1940-talet hade de ett kärleksförhållande under en kort tid. Många kände till deras förhållande även om homosexualitet på den tiden var förbjudet. Tove Jansson har tecknat en bild från en resa de gjorde tillsammans till Italien där hon och Vivica Bandler står vid disken i hotellets reception. Inte ens under sina resor ser det ut som att Tove Jansson slapp ifrån muminfigurerna. I bilden ser vi en glad samling figurer från muminvärlden!

Tove Jansson, *Soggiorno*, Uca av Tove, 1951, tusch, 10×20 cm, privatsamling. Bild: Finlands Nationalgalleri/Yehia Eweis, © Tove Janssons dödsbo.

Tove Jansson, *Självporträtt*, 1975, oljemålning, 65×47 cm, privatsamling.
Bild: Finlands Nationalgalleri/Yehia Eweis, © Tove Janssons dödsbo.

Tove Jansson, *Grafikern*, 1975, oljemålning, 95×85 cm, privatsamling.
Bild: Finlands Nationalgalleri/Yehia Eweis, © Tove Janssons dödsbo.

Från och med 1955 var Tove Jansson och konstgrafikern Tuulikki Pietilä ett par. Pietilä är förebilden till muminböckernas Too-ticki. Tove Jansson och Tuulikki Pietilä reste mycket. Målningen *Grafikern* föreställer Pietilä i en ateljé i Paris 1975. Samma år gjorde Jansson ett talande självporträtt som hon själv kallade "fult självporträtt". Under denna tid målade hon alltmer sällan utan koncentrerade sig mer på skrivandet. Muminfigurernas popularitet världen över, med sina tv- och teaterbearbetningar samt översättningsrättigheter, tog också mycket av hennes tid.

Uppgift 10: Tove Janssons ord

Diskutera två och två eller i mindre grupp hur följande ord hör ihop med Tove Janssons konst

mårra	storm
cigarett	stilleben
hav	politisk satir
väggmålning	boa

Uppgift 11: Leta känslor

Sök tillsammans i mindre grupper upp verk på utställningen som till exempel:

förmedlar sorg
utstrålar stolthet
gör dig glad
ger kamplust
väcker känslan av styrka
får dig att höra musik

Diskutera vid varje verk vad det är som får er att uppleva det så. Det kan vara helt personligt och finns inget rätt eller fel! Men analysera vad i bilden som får dig att känna på ett visst sätt.

MUMINVÄRLDEN

Tove Janssons muminböcker och serier har översatts till över 40 språk och den föremåls- och äventyrsindustri som utvecklats kring muminflgurerna är omfattande. De flesta unga i Sverige känner till mumintrollen från animationerna som gjordes på 1990-talet i Japan och som har röster på finska, svenska och engelska. De första utkasterna till muminflgurerna gjorde Tove Jansson redan på 1930-talet. Den första muminboken utkom 1945 och den sista 1970.

Tove Jansson skrev muminberättelserna både för barn och vuxna. En del vuxna var förvånade över den annorlunda stilen i berättandet jämfört med tidigare barnböcker. Tove Jansson behandlade allvarliga ämnen såsom ensamhet och död. Muminböckernas figurer var inte alltid laglydiga, de kunde svära och de använde ibland både tobak och alkohol. Redan från början var både text och bild lika viktiga element eftersom Jansson själv illustrerade böckerna.

Människor från hela världen känner till muminflgurerna från serierna också. Muminserier ritade av Tove Jansson började publiceras redan 1947–48 i den finländska tidskriften *Ny Tid*, och på 1950-talet i Storbritannien. Den traditionella serien som publiceras i dagstidningar består av tre rutor som bildar en berättelse. Tove Jansson var en skicklig tecknare: med några få linjer skapade hon livliga figurer och trovärdiga händelser. Det sätt hon band ihop rutorna anses speciellt finurligt: bilderna avgränsades inte av enkla rutor utan beroende på historiens innehåll kunde de avgränsas från varandra med en slingerväxt, en trädgårdskratta eller vattenslang.

Tove Jansson funderade över hur det är att skriva för barn i publikationen *Horisont* år 1961 och beskrev det så här:

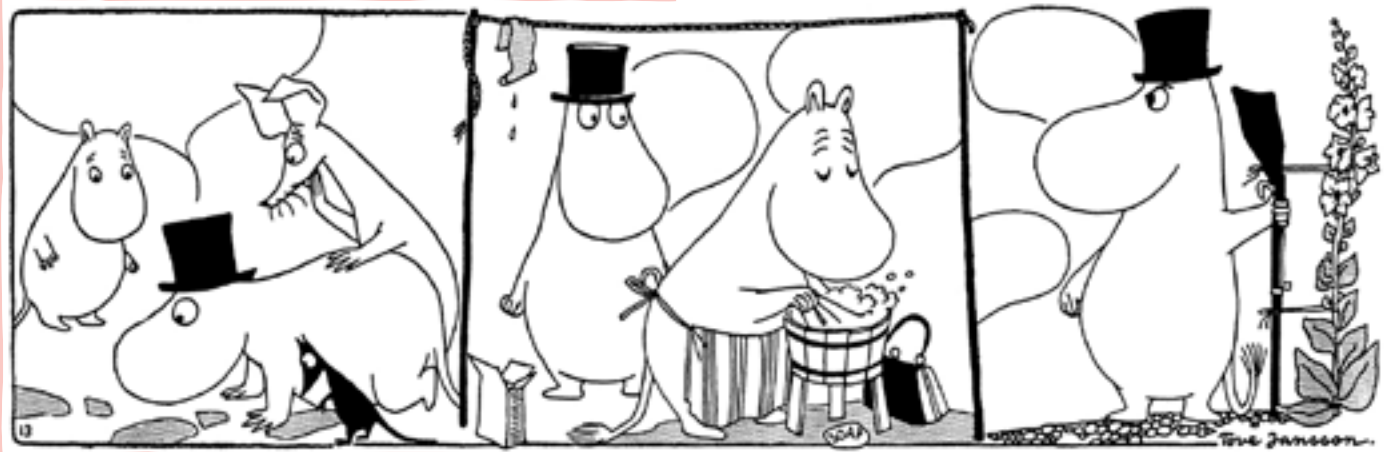
I en barnbok borde det finnas en väg där författaren stannar och barnet går vidare. Ett hot eller en bärighet som aldrig förklaras. Ett ansikte som aldrig visar sig helt. Frågor som barnet, inte författaren, svarar på. Det hemliga, det vackra, det oskattbara, det överraskande, det intima måste nog finnas där. Och naturligtvis någon som är förfärligt liten och gärna luddig och som får rum i en ficka.

Uppgift 12: Min favoritfigur

- Vilken muminfigur är din egen favorit? Varför? Vilka egenskaper har den? Vilken tycker du inte om? Vem skulle du vilja lära känna bättre? Varför? Diskutera i par eller mindre grupp.
- Försök ta reda på vad din favoritfigur heter på något annat språk. Fundera över om figurens utseende, egenskaper och namn hänger ihop på något sätt.

Uppgift 13: En bra barnbok

Hur är en bra barnbok? Minns du någon favorit, som har gjort intryck på dig? Fundera över bildernas betydelse för upplevelsen av boken. Diskutera i mindre grupp.

Mumin, Tove Janssons samlade serier, del 1, strip 13, sid 36, Schildts.
Bild: Bulls Press. © Moomin Characters™

Uppgift 14: Egna repliker till en muminserie

Serien ovan ingår i en längre serieberättelse av Tove Jansson, men den utkom på sin tid i dagstidningar, som en följetong uppdelad i delar på tre rutor. Texten har tagits bort från bilderna. Hitta på egna texter. Jämför sedan dina texter med andra elevers texter. Vilka olika berättelser kan du bygga av bilderna?

Uppgift 15: En bild du minns

Tove Jansson gjorde både små svartvita teckningar och stora väggmålningar, och mycket där emellan. Välj ett verk från utställningen som du tycker speciellt mycket om eller som intresserar dig. Gör en skiss av bilden med penna på ett papper så att du kommer ihåg den senare. Fundera över varför du fastnade för just den bilden. Skriv gärna stödord.

Berätta för varandra om era favoritbilder och diskutera era val.

